

Asia: VN/12087/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain ja maa-aineslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää lausuntopyynnöstä.

Asian taustalla on EU:n rikkomusmenettely. Sen takia kuitenkin monia muitakin lakeja kuin esityksessä mainittuja pitäisi muuttaa, esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslakia, ilmailulakia, maantielakia, ratalakia, kemikaaliturvallisuuslakia, lunastuslakia, metsälakia ym. Niitä esityksiä tai viittauksia niihin ei tässä lausuntopyynnössä vielä ole.

Yva-laki

2 § Määritelmät

Hankkeen määritelmä on aiheellista kirjata direktiivin mukaisena.

Lisäksi hankekokonaisuuden tulkintaa tulee aktiivisesti kehittää hankkeen kaikkien vaikutusten raaka-aineista tuotteisiin ja jätteisiin arvioimiseksi. Hankekokonaisuuden ja vaikutusalueeseen vaikuttavien muiden hankkeiden yhteisvaikutusten arviointia tulee täsmentää yhteisvaikutusten arvioinnin riittäväksi ja luotettavaksi arvioimiseksi. Ympäristölainsäädännön yhtenäistämistä tulee jatkaa näiden asioiden ottamiseksi huomioon myös lupalaeissa.

10 – 11 § TEMin rooli

Luonnonsuojeluliitto pitää tärkeänä että yva-yhteysviranomaisen tehtävät keskitettäisiin ympäristöhallintoon. TEMin rooli yhteysviranomaisena on irrallinen, eikä sille kerry laajempaa osaamista muista yva-hankkeista. Nykyinen TEM:n osaaminen ydinlaitosten kemiallisista ja ekologisista vaikutuksista on valitettavan rajallista. Se on johtanut esimerkiksi Fennovoiman ja Olkiluoto 3:n ympäristölupien korjaamiseen KHO:ssa. Sen lausunnot perustuvat yleensä säteilyturvallisuuteen, vaikka esimerkiksi uraanin arvioitu ekologinen raja-arvo n. 0.1- 1 mikrog/L (EU SCHER tiedekomissio depleted uranium-raportti), kun STUKin puuttumisraja säteilyn takia on 0.1 mg/L. Olisi hyvä siirtää tämä tehtävä voimavaroineen esimerkiksi Uudenmaan ELY-keskukseen uutta Lupa- ja valvontavirastoa odoteltaessa.

13 § Päätös arviointimenettelyn soveltamisesta yksittäistapauksessa

Olisi asiallista kuulla kansalaisia vireillä olevista yva-hankkeista, vaikka edes kahden viikon lausuntoajalla.

17 - 20 § Lupaviranomaisen kuuleminen

Lisäykset ovat asiallisia.

29 ja 29 a § Kansainvälisen yvan menettelyt

Muutokset ovat selkeyttäviä.

34 § Valitusoikeus arvioinnin puuttumisen tai puutteellisuuden perusteella

Luonnonsuojeluliiton mielestä yksi nykyisen yva-lain keskeisimmistä ongelmista liittyy

34.2 §:ään: "Se, jolla muutoin on oikeus hakea lupapäätökseen muutosta valittamalla, voi valituksessaan vedota siihen, ettei ympäristövaikutusten arviointimenettelyä ole suoritettu tai se on suoritettu olennaisilta osiltaan puutteellisesti."

Esimerkiksi hankeluettelon metsää muuttavan hankkeen puuttuvasta tai puutteellisesta yvasta ei voi käytännössä valittaa, koska metsälain 23 §:ssä ei ole kansalaisjärjestöillä lainkaan muutoksenhakuoikeutta.

Vastaavasti Lapin piirimme teki hiljattain aloitteen yvan tekemisestä Jumiskon padon peruskorjauksesta, jotta olisi saanut siihen kalan kulun parantamisen vaihtoehdot mukaan. LAPELY hylkäsi harkinnanvaraisen yvan hakemuksen 5.11.2020 (LAPELY/1653/2020). Päätökseen ei kuitenkaan voi tehokkaasti hakea muutosta luvan yhteydessä, koska padon vesitalouslupaa ei ilmeisesti päivitetä padon korjauksen yhteydessä.

Näistä syistä kansalaisten ja ympäristöjärjestöjen muutoksenhakuoikeus puuttuvasta tai puutteellisesta yvasta tulee varmistaa suoraan yva-laissa. Tämä varmistaa direktiivin 11 artiklan toteutumista ja toteuttaa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeutta.

Liite 1. Hankeluettelo

Luonnonsuojeluliitto muistuttaa myös kansallisista tarpeista päivittää hankeluettelo.

1 eläinten pitoon pitää saada siitä nyt puuttuvat lajit (kuten naudat) mukaan, sopiva raja olisi esimerkiksi 300 eläinyksikköä.

2a ja 2b:ssa yva tarvitaan myös kaivannaishankkeille (kaivosmineraalien käsittely ja louhimot), jotka käsittävät

- asbestimineraaleja tai

- ainakin yli 5000 tonnia sulfidimineraaleja prosessijätteessä tai sivukivessä käsittävät kaivannaishankkeet perustuen vaarallisen jätteen kaatopaikkojen yva-rajaa tai

- kohtalaisenakin pitoisuutena uraania ja toriumia käsittelevissä kaivannaishankkeissa (malmikaivokset ja louhimot) riippumatta siitä onko tarkoitus uraanin ja toriumin tuotanto vai ei.

- Lisäksi tulee huomioida vastaavasti muiden kaatopaikkojen yva-rajat kaivannaisjätteiden yhteydessä.

- Asbestimineraalit ovat suhteellisen yleisiä, mutta ne jätetään tyyppillisesti selvittämättä, kun tarkoituksen ei ole hyötykäyttää asbestia. GTK:n tutkimusraportti 127 kertoo asbestimineraalien olevan yleisiä ja esiintyvän vaarallisella tasolla lukuisissa kivilouhimoissa ja kalkkikaivoksilla. Viime

vuosina asbesti on tunnustettu metalli- ja teollisuusmineraalikaivosten työterveysongelmana.
http://tupa.gtk.fi/julkaisu/tutkimusraportti/tr_127.pdf

- PSAVI on oikein luokitellut Talvivaaran, Soklin ja Mieslahden kaivoksen potentialisesti happoa muodostavat jättekivet vaaralliseksi kaivannaisjätteeksi, mutta kaivannaisjätteiden luokittelu ontuu muissa lupaviranomaisissa ja se jätetään sivukiven osalta tekemättä riittäväällä tarkkuudella. Lisäksi vedotaan siihen, että vaaralliset kaivannaisjätteet eivät ole kaatopaikkalain mukaisia vaarallisia jätteitä. Toisaalta kaivannaisjäteasetuksen kirjaus, ettei ympäristölaatumit ylittäviä pitoisuuksia saa tulla pitkienkään aikojen kuluessa on tiukka ja tekee nykyisistä 1000-kertaisia pitoisuuksia vuotavista kaatopaikoista hyvästä syystä lähtökohtaisesti laittomia.

- Viittaamme hallitusohjelman kirjauksiin kaivosten vaikutuksista ja jätevastuista.

2 d:ssä on tarpeen sisällyttää uraanin ja (olisi selvintä korvata ja-sana tai-sanalla) toriumin koerikastuksen pienimuotoinenkin käsittely “huolimatta siitä, aiotaanko prosessissa rikastuvaa uraania ja toriumia käyttää hyödyksi”.

- Yva tarvitaan kaikissa kohtalaisenakin pitoisuutena uraania ja toriumia käsittelevissä kaivannaishankkeissa (malmikaivokset ja louhimot) riippumatta siitä, onko tarkoitus uraanin ja toriumin tuotanto vai ei. Uraanin ja toriumin rikastuminen kaivosjätteisiin tai jätevesiin ja niistä sedimentteihin on havaittu hankkeissa, joissa varsinainen tarkoitus ei ollut uraanin tuotanto, kuuluisin esimerkit on Talvivaaran monimetallikaivos.

- Kohtalainen pitoisuus on yleensä merkittävästi alle STUKin ja teollisuuden kriteerinään käyttämä kallioperän keskipitoisuuden. Ihmisen säteilyturvallisuuskriteerit eivät ole relevantteja johtuen uraanin ja toriumin erittäin suuresta ekotoksisuudesta. Uraanin arvioitu ekologinen raja-arvo n. 0.1-1 mikrog/L (EU SCHER tiedekomissio depleted uranium-raportti), kun STUKin puuttumisraja säteilyn takia on 0.1 mg/L.

- Esimerkiksi Oriveden kultakaivoksella on väitetty kallion kultapitoisuuden olevan merkittävästi alhaisempi kuin kallioperässä keskimäärin, tästä huolimatta sen uraanipitoisista jätevesistä on kertynyt Ala-Jalkajärven sedimentteihin jopa pitoisuus 440 mg/kg, joka on 11-kertaa säteilyjätteen arviointinormi. Uraani- ja torium voi myös esiintyä pienessä osassa kaivannaishankkeen sivukivessä ja johtaa rikastumiseen jätevesiin ja sedimentteihin, kuten Raahen kultakaivoksella on kerrottu käyneen. Esimerkiksi Dragon mining Oy joutui hakemaan STUKin luvan Jokisivun kultakaivoksen painovoimarikasteelle.

- Viittaamme myös hallitusohjelman kirjaukseen uraania käsittävästä kaivostoiminnasta.

2 e:ssä turvetuotannon hehtaarimäärä on syytä laskea 150:stä 100 hehtaariin ja ottaa sammal soveltamisalaan mukaan.

2 f:ssä metsä-, suo- ja kosteikkoluonnon muuttamisen alaraja tulee laskea 200 hehtaarista 100 hehtaariin. Mukaan tulee laskea pellonraivaus.

3:ssä kaikki uudet vesistöihin tehtävät vesivoimapadot on syytä yvata.

5 a-kohtaan esitetty muutos on hyväksyttävissä.

7:ssä tulee pohtia laajoja aurinkovoima-alueita ja niiden raja-arvoja.

8 b, c ja e kaasuputkien ja voimajohtojen pituus tulee ottaa kriteeriksi eikä paksuus. Sopiva vähimmäispituus olisi 10 km. – Uusin esimerkki nykykäytännön ongelmista on Porvoosta Askolaan suunniteltu 110 kV:n voimajohto. Sen tilantarve on johtoaukean osalta 26 metriä ja johtoalueen osalta 46 metriä. Vertailun vuoksi nyt hankeluettelossa olevan 220 kV:n tarve on vain 6-12 metriä leveämpi. Sähkölinjoissa ja maakaasuputkissa ratkaisevaa on niiden tekemä aukko luontoon. Sen alle jää ja pirstoutuu suuri määrä luontotyyppisiä ja maisemia. Siinä ei enää niiden eri tehoista johtuva muutama lisämetri leveyteen ole olennaista vaan toissijaista. UUELY ei kuitenkaan hyväksynyt esitystä tehdä tapauksesta harkinnanvaraista yvaa 10.7.2020 (UUELY/1189/2019). Se totesi, että niin on lähes kaikissa 110 kV:n linjoissa käynyt muuallakin maassa: "Valtakunnallisesti on tehty vuodesta 2006 alkaen noin 36 yksittäistapauspäätöstä 110 kV voimalinjojen toteuttamisesta. Näistä päätöksistä ainoastaan neljässä on päädytty edellyttämään ympäristövaikutusten arviointimenettelyä." Näin linja meni myös Uusimaa 2050 -maakuntakaavaan riittämättömillä selvityksillä: Vaikka maakuntakaavasta on valitettu, oikeus saattaa katsoa että maakuntakaavan selvitykseltä MRL ei vaadi samaa tasoa kuin hanke-yva olisi vaatinut.

9 b:ssä lähtökohtaisesti kaikki yli 10 km pitkät uudet tiet pitäisi yvata.

9 e:ssä lentokentille kiitoradan pituus on irrelevantti kriteeri. Lähtökohtaisesti kaikki uudet kentät pitäisi saada hankeluetteloon, koska niitä voidaan laajentaa. Myös laajennushankkeet pitää ottaa yvaan. Nykykäytännön ongelmia kuvaa Pyhtäällä syntynyt tilanne, jossa kentän perustamista ei ohjannut yvan puuttuessa myöskään maakuntakaava eikä kuntakaava. Pyhtään lentokentän yvan tarve arvioitiin suunnilleen ympäristölupahakemuksen perusteella. Siinä haettiin lupaa mitättömän vähäiselle lentotoiminnalle. Toiminnanharjoittaja on kuitenkin saanut melkein miljoonan valtiolta kehitysrahaa kehittääkseen toiminnasta suurta. Yva-harkinta pitäisi tehdä sen mukaan, mitä hanke mahdollistaa, ei sen mukaan, mitä hakija hakee. 1800 metriseltä kiitotieltä saa aikaiseksi vaikka minkälaista ympäristöhaittaa.

9:ssä tulee kehittää yvan alaraja myös uusille mönkijä- ja kelkkareiteille (esim. 10 km).

Lisäksi kauppakeskuksille ja matkailuhankkeille olisi tärkeää kehittää hankeluetteloon kriteerit.

Liite 2

Luonnonympäristön sietokykyyn on lisätty direktiivistä luettelo. Sen ei kuitenkaan tulisi olla tyhjentävä, joten sen alkuun voisi lisätä sananan "esimerkiksi".

Maa-aineslaki

Esitykset ovat selviä ja kannatettavia.

Lisäksi Luonnonsuojeluliitto muistuttaa aloitteestaan 4.8.2018 lisätä 3.2 §:ään maakuntakaava, joka nyt puuttuu pykälästä: "Alueella, jolla on voimassa asemakaava tai oikeusvaikutteinen yleiskaava, on sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, katsottava, ettei ottaminen vaikeuta alueen käyttämistä kaavassa varattuun tarkoitukseen eikä turmele kaupunki- tai maisemakuvaa." Taustalla on oikeustapaus KHO:2016:93, jossa todettiin: "Maakuntakaavan arvokkaan kallioalueen merkinnällä (ge2) ei ollut välitöntä oikeudellista merkitystä". Tämä vie pohjaa maakuntakaavalta sekä sen selvityksiltä ja vaikutusten arvioinnilta.

Lopuksi: Muiden lakien puutteet yvan huomioon ottamisessa

Yva-lain 25–26 §:stä huolimatta monessa laissa ei ole vielä riittävästi velvoitetta ottaa huomioon yvan tuloksia lupa- tms. päätöksiä tehtäessä. Joistakin asioista ei synny kunnollisia lupapäätöksiäkään. Silloin yva ja sen tulokset eivät käytännössä johda mihinkään. Ääriesimerkkinä tässäkin on metsälaki, mutta YM:n pitäisi selvittää vastaavat puutteet muistakin laeista. Esimerkiksi sähkömarkkinalaki ja maakaasumarkkinalaki eivät sisällä lupamenettelyä, joten sähkölinjojen ja kaasuputkien lupalakeina toimivat lunastuslaki ja lunastuslupalaki.

Myös yvan ajoitukseen tulee palata uudelleen kaivoslain uudistuksessa.

Valmisteluun osallistuivat ympäristöjuristi Matti Kattainen, erityisasiantuntija Jari Natunen, liittohallituksen jäsen Pertti Sundqvist ja suojelupäällikkö Tapani Veistola sekä Lapin piirimme Mika Flöjt ja Pekka Nyman.

SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO

Toimeksi saaneena

Tapani Veistola
suojelupäällikkö

Veistola Tapani
SLL